

Rola uniwersytetów trzeciego wieku w stymulowaniu aktywności społecznej i edukacyjnej osób starszych

The role of the Third Year Universities in the process of stimulating social and educational activity of elderly people

Słowa kluczowe: osoba starsza, aktywne starzenie się, uniwersytet trzeciego wieku, czas wolny, edukacja permanentna, profilaktyka starzenia się, aktywność społeczna.

Key words: elderly man, active ageing, University of the Third Age, free time, continuing education, ageing prevention, social activity.

Summary

Demographical changes in Poland demand totally different attitude towards the issue of education and activity of elderly people in the society. As far as now, the areas such as for example senior education, so crucial for maintaining elderly people's professional and social activity and independence, haven't belonged to issues forming priorities in the social and educational policy of the country. The crucial role in the continuous education of elderly people starting from the age of 40, have the Third Age Universities. Their main objective is to provide elderly people with the idea of continuous education and prevent social marginalization.

Wykorzystanie potencjału osób starszych w obszarze aktywności zawodowej i społecznej jest jednym z siedmiu zadań polityki państwa (...) uwzględnionym w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020. Dokument ten został przyjęty przez Radę Ministrów uchwałą nr 104 z 18 czerwca 2013 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.

W dokumencie tym jednym z wielu priorytetów, na które zwrócono uwagę jest starzenie się społeczeństwa. Będzie ono generować w perspektywie roku 2020 wyzwania związane z dynamicznie rosnącą liczbą osób w podeszłym wieku. Sytuacja ta nie będzie traktowana jako zagrożenie dla wielu sfer życia gospodarczego i społecznego, ale jako nieuchronna konieczność procesu rozwoju, która niesie ze sobą określony potencjał rozwojowy (np. rozwój nowych sektorów usług, aktywność społeczną osób w podeszłym wieku). Oznacza to konieczność, z jednej strony, zbudowania systemu wspierającego takie osoby w decyzji o pozostaniu aktywnym społecznie i zawodowo, a z drugiej dostosowania systemu opieki zdrowotnej do prognozowanych zmian demograficznych, w tym dokonania zmian w zakresie opieki długoterminowej

nad osobami niesamodzielnymi. Ponadto w działaniach należy uwzględnić uwidaczniającą się zmianę postaw osób starszych, szczególnie w kontekście modelu życia na starość. Podejmowane decyzje będą miały bardzo istotne długofalowe efekty – o ile w perspektywie lat będziemy doświadczać jedynie wzrostu liczby osób w starszym wieku, to w kolejnych dekadach sytuacja demograficzna wymuszać będzie zasadnicze i być może drastyczne przemodelowanie wielu sfer życia. Dlatego też tak istotne jest, by już teraz – nawet jeśli Polska zostaje krajem relatywnie młodym demograficznie na tle krajów Unii Europejskiej – przygotowywać się na tę poważną zmianę struktury wiekowej i społecznej, tak by niwelować związane z tym koszty, ale przede wszystkim móc wykorzystać szanse wynikające z tej zmiany¹. W kontekście oczekiwanego starzenia się społeczeństwa kluczowa jest między innymi promocja uczenia się seniorów, w tym uwzględnienie innowacyjnych form edukacji (kształcenia i szkolenia) osób w podeszłym wieku opartych na ich doświadczeniu w uczeniu się wzajemnym, w formach edukacji środowiskowej oraz szkoleniach utrzymujących zaangażowanie osób starszych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych i edukacji osób z młodszych pokoleń².

Zmiany demograficzne, które nabrały dynamiki w ostatnich latach, a staną się wyraźne w drugiej połowie dekady, wymagają zupełnie nowego podejścia do kwestii obecności i aktywności osób starszych w społeczeństwie. Do tej pory takie dziedziny, jak np. uczenie się seniorów, tak istotne dla utrzymania ich aktywności zawodowej i społecznej oraz samodzielności w sferze osobistej, nie należały do priorytetów polityki społecznej i edukacyjnej³ w naszym kraju.

Od 40 lat w Polsce edukacją permanentną osób, które zakończyły swoją aktywność zawodową zajmują się uniwersytety trzeciego wieku. Jest to w ostatnich latach bardzo popularna forma edukacji ludzi starszych. Jej celem jest włączenie osób starszych do systemu kształcenia całościowego, czego efektem będzie aktualizacja ich wiedzy, aktywne uczestniczenie w procesach zachodzących wokół nich, w środowiskach, w których żyją, a najważniejszą wartością dodaną jest zachowanie i zwiększenie ich sprawności intelektualnej, psychicznej i fizycznej. Podobne zdanie w tej kwestii wyraża Maria Susułowska, która uważa, że aktywność edukacyjna w okresie starości stanowi formę stymulacji i opóźnia procesy starczego otępienia⁴. Ponadto edukacja w starszym wieku spełnia wiele innych ważnych funkcji: terapeutyczną, kompensacyjną, integracyjną, adaptacyjną. M. Pakuła podkreśla, że stanowi ona ważny element szeroko rozumianej profilaktyki starzenia się i zapobiegania marginalizacji starszego pokolenia⁵. Dzięki edukacji permanentnej życie nabiera nowego wymiaru

¹ Uchwała Rady Ministrów nr 104 z 18 czerwca 2013 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020, s. 59–60, dostępny na www.mpips.gov.pl (otwarty 10 czerwca 2014 r.).

² Tamże, s. 61.

³ Tamże, s. 31.

⁴ M. Susułowska, *Psychologia starzenia się i starości*, Warszawa 1989, [w:] T. Zacharuk, B. Boczułowska, *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce, 2009, s. 93.

⁵ M. Pakuła, 2007 *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, [w:] T. Zacharuk, B. Boczułowska, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce, 2009, s. 93.

i rozwija osobowość. Ten proces uczenia się pełni nie tylko ważną rolę w życiu jednostki, ale ma znaczenie dla całej populacji. Olga Czerniawska zauważa, że mądra, rozważna, wykształcona grupa ludzi starszych jest kapitałem społecznym. Nie obciąża społeczeństwa globalnego, lokalnego i rodziny. Nauka w starszym wieku staje się ważną aktywnością, ćwiczeniem umysłu, przygodą. To uczenie się tworzy wzory pozytywnego starzenia się i przyczynia się do powstawania stylu życia na starość, propagującego edukację jako wartość, wzbogacającą je⁶. Oświata dorosłych pełni rolę stymulującą oraz jest stylem życia na starość. Pozwala lepiej zrozumieć osobom starszym ten okres życia oraz lepiej i efektywniej go przeżyć. Stwarza możliwość przystosowania się do zmieniającej rzeczywistości, jak również do podtrzymywania więzi społecznych, a jedną z jej najważniejszych zalet jest to, że stanowi czas, kiedy osoby starsze mogą spełniać siebie i swoje marzenia⁷.

Ważnymi centrami kulturalno-edukacyjnymi, w których osoby starsze mogą rozwijać swoje pasje, zdobywać nowe umiejętności i aktualizować swoją dotychczasową wiedzę, a także aktywnie uczestniczyć w życiu społeczności lokalnych są uniwersytety trzeciego wieku.

Według Wincentego Okonia *uniwersytet trzeciego wieku* to placówka oświatowa dla osób w wieku poprodukcyjnym, prowadząca systematycznie zajęcia z zakresu wybranych dyscyplin naukowych, lektoraty językowe, zespoły rekreacji ruchowej i grupy zainteresowań artystycznych. (...) Zajęcia prowadzą w nich nauczyciele akademicy, lekarze, dziennikarze i inni specjaliści⁸. Nieco inaczej definiuje to pojęcie Olga Czerniawska która pisze, że *uniwersytety trzeciego wieku* są instytucjami uniwersyteckimi, dlatego ich zadaniem są badania. Są instytucjami gerontologicznymi, dlatego badania te głównie dotyczą procesu starzenia się i starości. Dlatego ich celem jest nie tylko poprawa życia uczestników, ale prace nad rozwojem i poprawą warunków życia osób starszych. Dlatego wśród zwykłej działalności permanentnej, a w niej szerzenia oświaty sanitarnej, pobudzania aktywności fizycznej, umysłowej i ekspresji artystycznej – powinny prowadzić działalność na rzecz zbiorowości lokalnej⁹.

Bez względu na formę organizacyjną, profil i model działalności uniwersytetów trzeciego wieku, dążą one do tego, by czas starości był czasem pełnego życia, napełnionego tym, co warto zrobić, w co człowiek angażuje się tak, że gotów jest nawet zmienić swój stosunek do świata i ludzi, jeśli okaże się to słuszne. UTW nie chce dawać namiastek wiedzy, nie chce być instytucją oświatową „na niby”, dogadzającą, niewymagającą wysiłku intelektualnego, psychicznego, fizycznego. Chce służyć dialogowi, tzn. spotkaniom osób i kultur, przeszłości i teraźniejszości. Być może, że brzmi to zbyt patetycznie. Jednak starość jest taką fazą, w której czas poświęcony na to, co nie angażuje do głębi, co jest byle jakie, jest czasem straconym bezpowrotnie.

⁶ O Czerniawska, *Uczenie się jako styl życia*, [w:] T. Zacharuk, B. Boczukowa, *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce, 2009, s. 96.

⁷ T. Zacharuk, B. Boczukowa, *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce, 2009, s. 96.

⁸ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa, 1998, s. 424.

⁹ R. Konieczna-Woźniak, *Uniwersytety trzeciego wieku w Polsce*, Poznań, 2001, s. 43.

Rodzi pustkę i rozterki. Dlatego UTW, jeśli ma służyć ludziom starszym, musi czuwać nad tym, by nie ulegać procesom komercjonalizacji i łatwizny¹⁰.

W ostatnich latach uniwersytety trzeciego wieku są najpopularniejszą i nowoczesną formą kształcenia osób w wieku podeszłym. W wielu krajach, między innymi w Polsce, stanowią w zasadzie jedyną zorganizowaną formę edukacji i integracji środowiskowej adresowanej do grup najstarszych. O skali zainteresowania seniorów udziałem w zorganizowanych formach uczenia się świadczą dane Ogólnopolskiej Federacji Stowarzyszeń Uniwersytetów Trzeciego Wieku, z których wynika, że w Polsce działa ponad 450 uniwersytetów trzeciego wieku, które prowadzą zajęcia i wykłady dla około 100 tys. słuchaczy w wieku 50+¹¹.

Pomimo, że UTW w Polsce działają od 1975 roku, to wciąż brakuje przekrojowych badań, które pozwoliłyby pokazać środowisko UTW w całej jego różnorodności, opisać różne modele funkcjonowania UTW i zastanowić się nad ich rolą w społecznościach lokalnych. W 2012 roku zadanie to zostało podjęte przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”, które było realizatorem projektu badawczego pt. „Zoom na Uniwersytety Trzeciego Wieku”.

Celem badania było bliższe przyjrzenie się uniwersytetom trzeciego wieku, lepsze poznanie i pokazanie ich różnorodności oraz potencjału – dokonanie kompleksowej diagnozy środowiska UTW. Autorzy badania zastanawiali się nad wyzwaniem, jakie mają przed sobą liderzy UTW, jakie widzą potrzeby i kierunki rozwoju. Szukali również odpowiedzi na pytania o rolę UTW w społecznościach lokalnych, w jaki sposób budują kapitał społeczny w swoich społecznościach (...), jakimi metodami aktywizują seniorów i odpowiadają na ich potrzeby kulturalne¹².

Do badania zaproszono UTW, które znalazły się na liście opracowanej przez Ogólnopolskie Porozumienie UTW i Ogólnopolską Federację Stowarzyszeń UTW przed Kongresem Uniwersytetów Trzeciego Wieku (I Kongres odbył się 19–20 marca 2012 r. w Warszawie). Utworzoną bazę poddano weryfikacji i sprawdzeniu. Ostatecznie wówczas na liście znalazły się 380 UTW¹³, z których ankietę wypełniły 282 UTW – co oznacza, że próba została zrealizowana w 74%¹⁴.

¹⁰ O. Czerniawska, *Aktywność społeczna i naukowa uniwersytetów trzeciego wieku*, Oświata Dorosłych, 1987, nr 2 [w:] B. Szatur-Jaworska, P. Błędowski, M. Dziegielewska, *Podstawy gerontologii społecznej*, Warszawa, 2006, s. 173.

¹¹ *Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020*, s. 35, źródło: www.mpips.gov.pl, dostęp: 10 czerwca 2014 r.

¹² Raport z badania „ZOOM na UTW”. Utwór powstał w ramach programu „ZOOM na UTW” realizowanego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” z wykorzystaniem środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, źródło: www.zoomnautw.pl/wyniki-badania/, dostęp 10 czerwca 2014 r.

¹³ Przeprowadzona przez autorkę identyfikacja ogólnopolska i regionalna UTW. W celu uzyskania danych na temat liczby UTW w województwie mazowieckim autorka przeprowadziła własną diagnozę, otrzymując jedynie zbiorczą informację na temat UTW warszawskich. Stąd też w dostępnych opracowaniach występują rozbieżności w liczbie UTW. Sytuacja w dostępie do informacji znacznie uległa poprawie dzięki powstaniu Departamentu Polityki Senioralnej w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej.

¹⁴ Raport z badania „ZOOM na UTW”. Utwór powstał w ramach programu „ZOOM na UTW” realizowanego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” z wykorzystaniem środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa, 2012, s. 7, źródło: www.zoomnautw.pl/wyniki-badania/, dostęp 10 czerwca 2014 r.

Z przedstawionego badania wynika, że w latach 80. i 90. XX wieku ruch UTW rozwijał się w Polsce raczej powoli, na przełomie stuleci w kraju było zaledwie kilkadziesiąt uniwersytetów. Gwałtowny przyrost liczby UTW nastąpił po 2002 roku. Kulminacja miała miejsce w 2007 roku – powstało wówczas więcej UTW niż przez pierwsze 25 lat ich rozwoju. Na „ekspolzę” UTW mogło mieć wpływ kilka czynników. Przede wszystkim: wzrost liczby emerytów w Polsce. W 2000 roku było ich 4,6 mln, w 2005 – 5,4 mln, a w 2010 już 6,4 mln. Drugim zaś czynnikiem mogło być wsparcie systemowe dla UTW dzięki uruchomieniu w 2005 roku przez Polsko-amerykańską Fundację Wolności (PAFW) programu wspierającego UTW. Celem jego było promowanie działań edukacyjnych i aktywizujących skierowanych do osób starszych oraz promowanie społecznego zaangażowania osób 55+. W latach 2005–2008 w ramach konkursu grantowego skierowanego do uniwersytetów trzeciego wieku przyznano 131 dotacji¹⁵.

Powołując się na powyższe badania, uniwersytety trzeciego wieku działają jako organizacje pozarządowe. Najczęściej są to samodzielne stowarzyszenia, bardzo rzadko fundacje. Wiele UTW korzysta z „parasola” jakiegoś większego stowarzyszenia lub fundacji – w takim przypadku prowadzenie UTW jest tylko jedną z wielu aktywności podejmowanych przez organizację pozarządową. Co piąty UTW podlega instytucji samorządowej. Zazwyczaj jest to dom kultury, ale zdarza się również, że UTW działa w ramach biblioteki lub innej jednostki powołanej przez urząd gminy/miasta. Na przekór swojej nazwie UTW najrzadziej działają przy uczelniach wyższych. Mniej niż co piąty UTW faktycznie jest częścią uniwersytetu. Nieco częściej jest to uczelnia niepubliczna niż publiczna.

Na początku rozwoju ruchu UTW w Polsce uniwersytety bardzo często były zakładane jako samodzielne stowarzyszenia. Z czasem ta forma traciła na popularności. Obecnie uniwersytety coraz częściej działają w ramach innego stowarzyszenia lub fundacji oraz są zakładane przez uczelnie niepubliczne. Być może prywatne uczelnie starają się w ten sposób uzupełnić związany z niżej demograficznym niedobór studentów dziennych. Wśród UTW założonych przed rokiem 2000 aż 57% stanowiły samodzielne stowarzyszenia, podczas gdy w ramach innego stowarzyszenia działało 3%, a przy prywatnych uczelniach 7%. Po 2007 roku te proporcje wyraźnie się zmieniły – 38% nowo powstałych UTW to samodzielne stowarzyszenia, 13% działa przy większych organizacjach pozarządowych, a 17% założyły uczelnie prywatne.

Z badania wynika, że niezależnie od formy prawnej wyrażna większość UTW jest związana z uczelnią wyższą (20% – działa w ramach uczelni, 48% – ma podpisane porozumienie o współpracy). W rezultacie tylko 32% UTW nie jest formalnie związanych z uczelnią wyższą.

Do czasu przeprowadzenia badania (do października 2012 r.) najwięcej uniwersytetów powstało w województwach: mazowieckim, śląskim, dolnośląskim i wielkopolskim. Jest to zrozumiałe, ponieważ są to województwa z dużymi i kluczowymi miastami. Na uwagę zasługują również województwa opolskie i lubuskie, w których liczba słuchaczy UTW jest znacząca na tle kraju. Bez względu na miarę rozwoju ruchu

¹⁵ Tamże, s. 9.

UTW zdecydowanie w tyle pozostają województwa świętokrzyskie, podlaskie i podkarpackie¹⁶. Dla lokalnych decydentów w tych regionach jest to rekomendacja do wprowadzenia zmian w tym zakresie, bowiem poprzez swoją działalność UTW wysłała do społeczeństwa ważny sygnał: aktywność w życiu nie kończy się wraz z odejściem na emeryturę. Złota jesień życia jest wspaniałym okresem do czerpania radości płynącej ze służby dla innych. Uczestnictwo w zajęciach uniwersytetu pozwala słuchaczom na zaspokojenie zainteresowań poznawczych, na zrozumienie i lepsze funkcjonowanie w ciągle zmieniającej się rzeczywistości, poznanie nowych osób zbliżonych wiekiem, o podobnych zainteresowaniach i problemach, nawiązanie znajomości czy nawet przyjaźni, co na pewno przeciwdziała samotności osób starszych¹⁷.

Z badania przeprowadzonego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” wynika, że cele ankietowanych uniwersytetów są znacznie bardziej zróżnicowane niż w przypadku typowej uczelni wyższej, chociaż ich nazwa sugeruje, że są to placówki kształcenia ustawicznego.

Wśród najczęściej udzielonych odpowiedzi respondenci wskazywali cele związane z edukacją („kształcenie/nauka/poszerzenie wiedzy/sprawność intelektualna seniorów” oraz rozwój osobisty/rozwijanie zainteresowań i umiejętności seniorów”). Jednak znaczna część UTW jako równorzędne wskazywała cele, które kojarzą się bardziej z domem kultury, klubem lub organizacją społeczną niż uczelnią wyższą. Wśród nich znajdują się: „stworzenie seniorom możliwości aktywnego spędzania czasu wolnego”, upowszechnianie zdrowego trybu życia/ruchu/sportu wśród seniorów”, stworzenie seniorom możliwości utrzymywania kontaktów towarzyskich i nawiązywania znajomości oraz wyraźnie rzadziej „zaangażowanie seniorów w aktywność społecznie użyteczną, działanie na rzecz innych lub dla dobra wspólnego”¹⁸.

Oferta programowa uniwersytetów trzeciego wieku stanowi istotną rolę w edukacji permanentnej osób w wieku starszym. Dzięki uczestniczeniu w zajęciach osoby mogą aktualizować swoją wiedzę, zdobywać nowe umiejętności i rozwijać swoje zainteresowania. Wśród badanych uniwersytetów jedną z form przekazywania wiedzy słuchaczom są wykłady. Są to spotkania dydaktyczne, w których jednocześnie uczestniczy większość słuchaczy UTW. W trakcie wykładu prowadzący przekazuje wiedzę ustnie (czasem korzysta z prezentacji). Słuchacze zwykle mogą zadawać pytania. W trakcie wykładów słuchacze nie wykonują praktycznych zadań lub ćwiczeń. Niemal wszystkie UTW (98%) mają wykłady w swojej ofercie edukacyjnej. Przeciętny badany UTW organizuje średnio 48 wykładów rocznie, a więc więcej niż jeden wykład tygodniowo. UTW różnią się bardzo pod względem liczby organizowanych wykładów. Aż 42% UTW organizuje mniej niż 20 wykładów rocznie. Jednocześnie 8% UTW organizuje rocznie ponad 100 wykładów. W roku akademickim 2011/2012 naj-

¹⁶ Tamże, s. 10.

¹⁷ B. Szatur-Jaworska, P. Błędowski, M. Dzięgielewska, *Podstawy gerontologii społecznej*, Warszawa, 2006, s. 173.

¹⁸ Raport z badania „ZOOM na UTW”. Utwór powstał w ramach programu „ZOOM na UTW” realizowanego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” z wykorzystaniem środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa, 2012, s. 11, źródło: www.zoomnautw.pl/wyniki-badania/, dostęp 10 czerwca 2014 r.

popularniejszym tematem wykładów była medycyna i zdrowie, powszechne są również historia, turystyka, geografia i wiedza o historii i kulturze lokalnej, a także literatura, wiedza o kulturze i religii, psychologia. Poza tym słuchacze mogli uzyskać informacje między innymi z zakresu ekonomii, prawa, nauk przyrodniczych, filozofii i socjologii, muzyki, politologii, informatyki i z dziedzin artystycznych: teatru, filmu, mody i urody.

Niemal wszystkie uniwersytety (97%) prowadziły również zajęcia, które przywołują na myśl bardziej ofertę domów kultury niż uniwersytetu. W tym znaczeniu zajęcia są rozumiane jako spotkania grup, sekcji, warsztatów, kursów, klubów i kół zainteresowań – a więc wszystkie rodzaje zajęć, które odbywają się regularnie (np. co tydzień) lub cyklicznie (np. 10 spotkań na dany temat), są przeznaczone dla stosunkowo małej grupy uczestników i wymagają aktywnego uczestnictwa. Najpowszechniej spotykanymi zajęciami w UTW są kursy komputerowe i językowe, zajęcia sportowe i ruchowe, a także zajęcia sekcji plastycznych i turystycznych. Ponadto organizowane są zajęcia taneczne i rękodzieła artystycznego (haft, ceramika, decoupage), warsztaty literackie. Prowadzone są również koła zainteresowań: teatralne, fotograficzne.

Prawie wszystkie UTW (98%) poza wykładami i regularnymi zajęciami organizują różnego rodzaju imprezy, wydarzenia kulturalne i spotkania towarzyskie. W tym aspekcie najdalej jest do „kształcenia ustawicznego”, gdyż rzadko celem takich spotkań jest kształcenie, a częściej stworzenie seniorom możliwości uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym. Czasem UTW angażuje się w ten sposób w organizowanie i animowanie życia społeczności lokalnej, w której funkcjonuje, zbliżając się w swojej filozofii działania do organizacji pozarządowych zajmujących się animacją kultury lub rozwojem lokalnym. Przeciętny UTW organizuje średnio 28 wydarzeń rocznie. Trzeba tu jednak zauważyć spore zróżnicowanie: 19% UTW organizuje 10 wydarzeń rocznie, podczas gdy 12% UTW to prawdziwe centra życia społecznego i kulturalnego, organizujące powyżej 50 wydarzeń w roku. Liczba wykładów, grup zajęciowych oraz imprez i wydarzeń wiele mówi o wybranym przez uniwersytet profilu działania. Niektóre UTW skłaniają się w stronę modelu uczelni, inne nieco bardziej starają się być centrum życia społecznego i kulturalnego¹⁹.

Zaprezentowane wybrane wyniki z badania przeprowadzonego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „e” pokazują, jak ważną rolę edukacyjną pełnią uniwersytety trzeciego wieku w środowisku senioralnym. Dzięki temu osoby starsze mają możliwość pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, tym samym zmieniając na korzyść wizerunek osób starszych. Starość jest kolejnym etapem w życiu człowieka, który w naturalny sposób nadchodzi w jego rozwoju. Nie da się przed tym etapem uciec ani go zwalczyć. Starość należy przeżyć dobrze – z godnością i radością. Temu celowi służą uniwersytety trzeciego wieku. O ich walorach i zaletach świadczy uhonorowanie tych instytucji poprzez ogłoszenie w Polsce 2012 roku – Rokiem Uniwersytetów Trzeciego Wieku.

¹⁹ Tamże, s. 19–24.

Bibliografia

1. Czerniawska O., *Aktywność społeczna i naukowa uniwersytetów trzeciego wieku*, Oświata Dorosłych, 1987, nr 2, [w:] Szatur-Jaworska B., Błędowski P., Dzięgielewska M., *Podstawy gerontologii społecznej*, Warszawa 2006.
2. Czerniawska O., *Uczenie się jako styl życia*, [w:] Zacharuk T., Boczukowa B., *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.
3. Konieczna-Woźniak R., *Uniwersytety trzeciego wieku w Polsce*, Poznań 2001.
4. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1998.
5. Pakuła M., 2007, [w:] Zacharuk T., Boczukowa B., *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.
6. Raport z badania „ZOOM na UTW”. Utwór powstał w ramach programu „ZOOM na UTW” realizowanego przez Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę” przy wykorzystaniu środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Warszawa 2012.
7. Susułowska M., *Psychologia starzenia się i starości*, Warszawa 1989, [w:] Zacharuk T., Boczukowa B., *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.
8. Szatur-Jaworska B., Błędowski P., Dzięgielewska M., *Podstawy gerontologii społecznej*, Warszawa 2006.
9. Zacharuk T., Boczukowa B., *Edukacja permanentna dorosłych w dobie przemian*, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2009.
10. www.mpips.gov.pl Założenia Długofalowej Polityki Senioralnej w Polsce na lata 2014–2020.
11. www.mpips.gov.pl – Uchwała Rady Ministrów nr 104 z 18 czerwca 2013 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020.

mgr Danuta KSIĄŻEK

Doktorantka

Akademia Pedagogiki Specjalnej

im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w Warszawie